

Het verhaal van Peles boom

Mijn vader werd geboren in het hoofd van een vogel. Echo's uit een verleden in Nederlands Indië, Nieuw Guïnea, Melanesië klonken zacht door in mijn jeugd. Muziek uit het Stille Zuidzeegebied was me vertrouwd. In het Gelderse landschap waar ik opgroeide wist de Hawaïaanse hula me te vinden en deze cultuur met wortels van een natuervolk leerde me te dansen in dialoog met de natuur.

AUTEUR, FOTO'S & ILLUSTRATIE

Chantal van Genderen

Chantal is beeldend kunstenaar, tentoonstellingmaker, beeldredacteur, kruidenvrouw, permacultuurontwerper, natuurvoedingskundige en huldanseres. Momenteel verbonden aan voedselbos Nieuwe Erven in Brummen.

Voedingenverbeelding.nl

Kumu

In hula lijkt het in eerste instantie te gaan om choreografie, maar het is ook een persoonlijke ontwikkelingsweg. Via bewegingen uit de natuur leer je over je plaats in de wereld en over omgaan met je energie in relatie tot de energie van andere wezens en elementen. Mijn kumu (leraar) maakt er decennia werk van om waarden uit de inheemse cultuur mee te geven. Hawaïaanse taal kent minder letters en woorden hebben vaak meerdere betekenissen, afhankelijk van de context. Zo is Kumu niet alleen het woord voor leraar, maar ook voor boom en bron, in de zin van oorsprong. Het wortelgestel van de boom kan gezien worden als het geheel van de voorouders, de aardse kennis die er al is. De stam van de boom is de bundeling van die kennis, de Kumu die er zijn eigen concentratie aan geeft en de

kennis doorgeeft naar het bovenste deel van zijn boom. De takken, bladeren en vruchten zijn de leerlingen van de hālau, zoals de hulaschool wordt ge noemd. En zij worden uitgenodigd om die kennis op een geëigende manier in de wereld te zetten, door te dansen, stem of pen te gebruiken en te leven vanuit Aloha-spirit. Deze reeks van betekenissen voor het woord Kumu is een voorbeeld van de intense verbinding tussen natuur en mens binnen de Polynesische cultuur waar Hawai'i een onderdeel van is. Woorden en verhalen geven bezieling aan die verbinding.

De legende van de 'Ōhi'a Lehua boom op Big Island

'Ōhi'a Lehua, *Metrosideros polymorpha*, is een sterke, in het oog springende boom in vele vormen, dus ook als struik, die met groot ontzag door de Hawaïanen wordt gekoesterd. Het is de eerste boom die lavavelden tot habitat weet te maken. Het hout is hard en de meestal rode bloemen, die op uiteenspattend vuurwerk lijken, doen denken aan de vurige velden die voorafgaan aan het leefgebied waar de boom pioniert. De boom hoort bij vulkaangodin Pele, die in menselijke vorm

vaak met Lehuabloemen wordt afgebeeld. Haar lievelingszusje, Hi'iaka I ka Poli o Pele, nam de huldans onder haar hoede zodat ze haar vurige zuster ermee kon eren en kalmeren. Haar dansers gebruiken de Lehuabloem en geven daarmee uiting aan hun verbinding met de godin van creatie en destructie.

De vuurgodin en de boom worden ook verbonden door het verhaal van de jongeman 'Ōhi'a en zijn mooie geliefde Lehua. Wanneer Pele haar zinnen op hem zet eist ze dat hij Lehua voor haar verlaat. 'Ōhi'a weigert. Voor Pele is deze afwijzing onverdraaglijk. Ze omcirkelt het koppel met lava en dreigt hen samen te laten sterven. De 'apapane vogel die hen wil beschermen fladdert om hen heen maar kan tegen zulke krachten niets beginnen. Ze vliegt naar de bossen om hulp te halen, want de boswezens zijn de liefde van 'Ōhi'a en Lehua goed gezind. Ondanks de naderende lava blijft 'Ōhi'a onverzettelijk. Hij tilt Lehua van de grond terwijl de lava zijn benen begint te verkolen, en houdt haar steeds hoger naarmate het vuur opklimt. De 'apapane-vogel heeft de goden in het bos tevergeefs geroepen, zij zijn niet sterk genoeg voor de krachten van Pele. De enige mogelijkheid die zij hebben, is

om het liefdespaar te veranderen in een boom, waarbij hij de stam is, die haar zal blijven dragen in de gedaante van vuurrode bloemen. Zo zullen zij nooit gescheiden raken.

Iedere Hawaïiaan kent deze legende. Het is een bekend verbod om Lehuabloemen te plukken, regen van verdriet is dan gegarandeerd. Huladansers die de bloemen gebruiken als aankleding in hun dansen, mogen de bloemen alleen plukken wanneer ze het bos verlaten, niet wanneer ze het bos in gaan. Bovendien moeten er protocollen worden gevolgd, meestal in de vorm van chants, dit zijn gezongen gebeden. De 'apapane is nog altijd een trouwe bezoeker van de boom.

Sterfte van Peles boom

Op Big Island, het eiland van de vulkaan-godin heerst sinds enige tijd een nieuwe bomenziekte die de 'Ōhi'a Lehua razend-snel aantast. Deze ROD of Rapid 'Ōhi'a Death kostte al honderdduizenden bomen over het hele eiland het leven en bedreigt de bossen met deze veel voorkomende boom. De ziekte wordt veroorzaakt door een schimmel en er is nog geen remedie gevonden. Hoewel het afsterven van de boom binnen enkele dagen of weken kan plaatsvinden, zijn ze soms al maanden of langer geïnfecteerd. De kruin verkleurt bruin of gelig en als eerste verdwijnen de bloemen. Dode bomen blijven als karkassen in het landschap staan. Zonder Lehua is 'Ōhi'a zijn levenskracht kwijt. De impact van het verlies van de boom is heel voelbaar op het eiland. Er bestaat een grote zorg over verspreiding van de schimmel naar andere Hawaïiaanse

eilanden. Boomdeskundigen, biologen en natuurbeschermers snappen beroepsmatig de omvang van het verlies. Maar door de verhalen zijn ook cultuurhoeders, huladansers en doorsnee burgers verontrust. Er heerst een gevoel van urgentie. Op markten en braderieën zijn kraampjes ingericht over ROD. Mensen worden aangespoord om verspreiding te voorkomen. Lehuabloemen werden dit jaar bij het jaarlijkse Hula dansfestival niet meer gebruikt. Cultureel gezien heeft dit een enorme impact. De Hawaïianen leven meer dan wij met een ecologisch bewust-zijn. Het feit dat een eiland kwetsbaar is voor effecten van klimaatverandering heeft daaraan bijgedragen. Maar het zijn vooral de overgeleverde verhalen die de traditionele en emotionele binding tussen natuur en mens hebben bewaakt. Het is de boom van Pele en juist op haar eiland is deze in gevaar. Voor veel Hawaïianen zijn de recente vulkaanuitbarstingen het teken dat Pele haar huis probeert schoon te maken.

Essentaksterfte

In onze cultuur hebben natuurgerelateerde verhalen zeker bestaan. Ze zijn door kleine groepen mensen ook levend gehouden, maar worden met onze wetenschap-pelijke benadering en erfenis van het Christendom weggezet als sprookjesachtige onzin. De kerstboom en de paashaas bleken onuitroeibare uitzonderingen, maar hun verhalen zijn een schim van wat ze ooit hebben betekend in voorchristelijke tijden. Daarmee missen we kansen. Onze essentakziekte is goed te vergelijken met de Hawaïiaanse Rapid 'Ōhi'a Death.

Ook bij ons bestaat een groot deel van de bossen uit essen, en hier worden besmette en dode essen geroid ter voorkoming van verspreiding. Daarmee worden 'karkassen' veelal aan het oog onttrokken. Natuurprofessionals hebben ook hier zicht op de omvang van het probleem, maar de gemiddelde burger weet nog geen es van iep te onderscheiden, laat staan dat ze weten dat er iets als een essentakziekte bestaat. Geen verhaal, geen verbinding, geen feedback.

Terwijl de es toch de mythische snel groeiende bliksemvanger is, die een beschermende rol kreeg toegedicht door onze voorouders. Bij de Kelten, in de Noorse mythologie en bij de oude Teutonen werd de es hooggeacht. In de IJslandse Edda representeerde de es Yggdrasil, bekend als de Wereldboom of Boom van Tijd en Leven.

Wat zou er gebeuren wanneer deze weg-moffelde verhalen weer in ons collectieve bewustzijn terug zouden komen? En we er misschien nieuwe verhalen aan toe zouden voegen? Wanneer we bomen en planten, dieren en natuurfenomenen weer hun verhalen zouden geven? Er zou een dialoog met onze natuurlijke omgeving kunnen ontstaan op collectief én persoonlijk niveau.

En wat zou de es ons in deze tijd dan te vertellen hebben?

He inoa no Hi'iaka I ka Poli o Pele (Ter ere van Hi'iaka in de boezem van Pele)

Wat zou er gebeuren wanneer we bomen, planten, dieren en natuurfenomenen weer hun verhalen zouden geven?